

«СЛІДОВА КАРТИНА» ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ

"TRACE PICTURE" AS AN ELEMENT OF CRIMINAL CHARACTERISTICS OF MALICIOUS FAILURE TO FULFILL DUTIES OF CARE FOR A CHILD OR PERSON WHOSE GUARDIANSHIP OR CARE IS ESTABLISHED

Кривокурс О.Г., викладач кафедри криміналістики та дмедичної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Однією зі складових частин криміналістичної характеристики, поміж предмету злочинного посягання, способу вчинення злочину, особи злочинця та потерпілого, вчені криміналісти важливу увагу приділяють поняттю «слідова картина» злочину.

Вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, приховування слідів даного злочину обумовлені взаємодією різних об'єктів між собою на місці події, або інших місцях, де залишаються численні сліди-відображення протиправних дій. Саме такі сліди науковці-криміналісти називають слідовою картиною злочину.

Характерною ознакою злочину, передбаченого статтею 166 КК України, є його суб'єктивна сторона, яка характеризується змішаною формою вини, у вигляді прямого умислу, на що вказує злісний характер діяння, а психічне ставлення винної особи до наслідків є небережним [1, с. 214]. Виходячи з викладеного, необхідно зазначити, що вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, залишає по собі досить великий обсяг матеріальних, ідеальних та віртуальних слідів, виявлення, збереження та дослідження яких дозволить забезпечити виконання завдань кримінального судочинства.

Стаття присвячена дослідженню поняття «слідова картина» злочину в контексті розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. У роботі наведено та розглянуто підходи вчених до визначення поняття та його структури, розглянуто та проаналізовано різні підходи науковців до визначення «слідової картини» злочину, розкрито її складові елементи, надано опис слідів матеріальних, ідеальних, інформаційних слідів, які найбільш притаманні злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що встановлення «слідової картини» злочину під час досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, несе в собі масив криміналістично-значущої інформації, необхідної для проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування, висунення та відпрацювання версій, призначення необхідних судових експертиз та прийняття рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, необхідних для притягнення винної особи до відповідальності.

Ключові слова: криміналістична характеристика, слід, слідова картина, матеріальні сліди, ідеальні сліди, віртуальні сліди, показання, речовий доказ, злочин, місце події.

As one of the constituent parts of forensic characterization, between the subject of the criminal offense, the method of committing the crime, the identity of the criminal and the victim, criminologists pay important attention to the concept of "trace pattern" of the crime.

Malicious non-fulfilment of duties to care for a child or a person for whom guardianship or guardianship has been established, concealment of traces of this crime are due to the interaction of various objects with each other at the scene of the incident, or other places where numerous traces of illegal actions remain. Those traces are what criminologists call the trace picture of a crime.

A characteristic feature of the crime provided for in Article 166 of the Criminal Code of Ukraine is its subjective side, which is characterized by a mixed form of guilt, in the form of direct intent, which is indicated by the malicious nature of the act, and the mental attitude of the guilty person to the consequences is careless [1, p. 214]. Based on the above, it should be noted that the act of maliciously failing to fulfill the duties of caring for a child or a person for whom guardianship or guardianship has been established leaves behind a fairly large amount of material, ideal and virtual traces, the detection, preservation and research of which will ensure the fulfillment of tasks criminal justice.

The article is devoted to the study of the concept of "trace pattern" of the crime in the context of the investigation of malicious failure to fulfill the duties of care for a child or a person for whom guardianship or guardianship has been established. The work presents and examines the approaches of scientists to the definition of the concept and its structure. In addition, the various approaches of scientists to the definition of the "trace pattern" of a crime are considered and analyzed, its constituent elements are revealed, a description of material, ideal, and informational traces, which are most inherent in the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person for whom a charge is established, is given. custody or care.

The relevance of the study is due to the fact that the establishment of a "trace picture" of the crime during the pre-trial investigation of malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person for whom guardianship or care has been established carries a mass of forensically significant information necessary for a quick, complete and impartial investigation, putting forward and working out versions, appointing the necessary forensic examinations and making a decision to conduct investigative (search) actions necessary to bring the guilty person to justice.

Key words: forensic characteristics, trace, trace pattern, material traces, ideal traces, virtual traces, testimony, physical evidence, crime, scene of the incident.

Слідова картина злочину є одним з ключових елементів криміналістичної характеристики та перебуває в кореляційній залежності від способу вчинення злочину, обстановки та умов, особи злочинця та потерпілого. Оскільки будь-яке злочинне діяння характеризується змінами навколишнього середовища, що є результатом вчинення дій з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування слідів злочинної діяльності винної особи, слідова картина несе в собі масив інформації про події минулого, і одним з головних завдань посадових осіб правоохоронних органів є виявлення таких слідів, їх вивчення,

дослідження та проведення аналізу на основі отриманої інформації, що в подальшому дозволить висунути версії, встановити спосіб та механізм вчинення злочину, знаряддя його вчинення, ініціювати проведення необхідних експертиз та слідчих (розшукових) дій.

Слідова картина, як елемент криміналістичної характеристики злочину досліджувалась багатьма видатними вченими-криміналістами, серед яких слід відзначити: В. Ю. Шепітька, М. В. Салтєвського, В. Я. Тація, О. М. Литвинова, В. О. Коновалову, К. О. Чаплинського, Н. В. Павлову, О.В. Лускатова, І. В. Пирога, В. М. Пле-

тенця та інших. На сучасному етапі розвитку суспільства, який призводить до постійних змін повсякденного життя, що все частіше знаходить своє відображення у використанні комп'ютерних технологій, телекомунікаційних систем, також в більшості випадків сліди вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, знаходять своє відображення у документальних джерелах, у зв'язку з чим змінюються і джерела інформації про подію злочину. Окрім цього, дослідження слідової картини злочину, передбаченого ст. 166 КК України, потребує більш детального висвітлення, оскільки має свої особливості, зумовлені тим, що сліди, які залишаються під час вчинення даного злочину, відрізняються від слідової картини, притаманної іншим злочинам.

Переходячи безпосередньо до предмету нашого дослідження та спираючись на проведений аналіз судово-слідчої практики, пропонуємо розглядати слідову картину вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування як сукупність матеріальних, ідеальних та віртуальних (інформаційних) слідів які відображають картину події злочину, поведінку злочинця, потерпілого та інших осіб як на місці вчинення злочину, так і поза його межами, що дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення та приймати найбільш раціональні процесуальні рішення під час проведення досудового розслідування.

Розглянемо підходи до визначення поняття слідової картини, запропоноване М.В. Салтевським, який зазначає що слідова картина конкретного злочину – це реальна матеріальна слідова обстановка на конкретний момент часу, що відображає і зберігає різну інформацію про конкретну подію злочину і особу, яка вчинила його в даній обстановці [2, с. 421]. Розглянувши таке твердження варто зазначити, що автор даного визначення вказує, що «реальна матеріальна обстановка» вміщує як ідеальні, так і матеріальні відображення (сліди). На нашу думку таке твердження дає дещо узагальнену характеристику поняття та не розкриває суті поняття в повному обсязі.

Звертаючись до визначення, запропонованого В.О. Коноваловою, яка наголошує що під слідовою картиною злочину слід розуміти комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку суб'єкта на місці злочину, дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення [3, с. 25]. Аналізуючи дане визначення зазначимо, що воно є більш прийнятним в контексті нашого дослідження, однак виходячи з даного твердження, слідова картина зводиться лише до поведінки злочинця на місці події, при цьому, з огляду на особливості вчинення злочину, пов'язаного з неналежним виконанням обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування, сліди даного злочину можуть відображати поведінку не тільки злочинця, а і потерпілої особи або інших (третіх) осіб, серед яких можуть виступати посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування або працівники правоохоронних органів. Також не слід відкидати той факт, що подія злочину, передбаченого ст. 166 КК України, досить часто розтягнута у просторі та часі, а дії злочинців можуть вчинятися у різний спосіб. У зв'язку з чим досить велика кількість як матеріальних, ідеальних, так і віртуальних слідів злочинного діяння винної особи може зберігатись поза межами місця події.

У цьому розрізі слід зазначити, що класично прийнятою вважається двокомпонентна структура слідової картини, яка охоплює матеріальні та ідеальні сліди. До матеріальних слідів відносять такі, які виникають в ході взаємодії різних об'єктів між собою і як результат відбуваються зміни у навколишній обстановці. Натомість до ідеальних відносять сліди, які закарбовані в пам'яті

людини. Натомість, слід зауважити, що останнім часом все частіше окрім традиційних ідеальних та матеріальних слідів, криміналістами виділяється окрема група слідів – віртуальні, або інформаційні, які залишаються в результаті використання комп'ютерного обладнання або телекомунікаційних систем.

Доцільно наголосити, що слідова картина злочину, передбаченого ст. 166 КК України, характеризується тим, що група матеріальних слідів, таких як відбитки пальців, сліди низу взуття та інші, хоча і відіграють роль під час досудового розслідування, однак мають дещо другорядне значення для встановлення всіх обставин вчиненого злочину.

Проведеним аналізом судово-слідчої практики, опитування респондентів у справах, які стосуються злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування, можна зробити висновок, що діапазон об'єктів криміналістичного дослідження, на яких залишаються матеріальні сліди злочину, можна узагальнити та звести до наведених нижче груп:

Сліди, які знаходяться на трупі потерпілого або його частинах. Як показав аналіз судово-слідчої практики щодо фактів вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлено опіку чи піклування, наслідком злочинних дій винної особи у 75% випадків є настання смерті потерпілого. На трупі потерпілого зберігаються сліди, які можуть вказати на спосіб вчинення злочину, допомагають встановити місце та час події та інші дані, необхідні для розслідування. Окрім цього, дослідження трупа дозволяє встановити наявність (або відсутність) тілесних ушкоджень, їх характер та локалізацію, давнину утворення ушкоджень, причину та час настання смерті потерпілого та дати відповідь на питання, чи перебувають у причинно-наслідковій залежності тілесні ушкодження із настанням смерті. Спираючись на матеріали кримінальних проваджень та рішення судів, можна сказати, що характерними слідами, які залишаються на трупі потерпілого, є: сліди ураження електричним струмом (електромітка); тілесні ушкодження у вигляді механічної асфіксії із закриттям дихальних шляхів сторонніми тілами; різного роду садна, синці; черепно-мозкові травми; переломи та забої кісток; опіки шкірних покривів або слизових оболонок; сліди обмороження; сліди, залишені внаслідок токсичної дії різних хімічних речовин; ампутація кінцівок або інших частин тіла. Необхідно зауважити, що такий перелік слідів не є вичерпним і частина слідів, які можуть бути виявлені на трупі потерпілого, зокрема такі як садна, переломи кісток, опіки шкірних покривів або слизової оболонки або інші можуть не завжди призвести до смерті потерпілого, а отже можуть бути характерними для слідів, які знаходяться на тілі живого потерпілого.

Сліди, які знаходяться на тілі потерпілого. До типових слідів, які залишаються на тілі потерпілої особи, окрім тих, які одночасно можуть бути притаманними й тілесним ушкодженням які знаходяться на трупі потерпілого (садна, переломи кінцівок, опіки та ін.) пропонуємо виокремити сліди, які вказують на вчинення даного злочину, а саме: сліди, які свідчать про загальний фізичний розвиток потерпілого, до яких доцільно віднести співвідношення росту та ваги потерпілого в залежності від його віку, стан розвиненості м'язової тканини та інші медичні показники, за допомогою встановлення та дослідження яких можна зробити висновки щодо способу вчинення злочину, встановити систематичність вчинення протиправних дій винною особою та інші важливі відомості для досудового розслідування.

Окрім наведеного вище, до матеріальних слідів злочину, носієм яких може виступати тіло потерпілої особи, пропонуємо віднести фізіологічні відхилення організму (наприклад непропорційний розвиток окремих частин тіла), які можуть бути викликані хронічними хворобами, набутими внаслідок створення неналежних умов проживання або

невжиття (вжиття не в повному обсязі або несвоєчасного вжиття) заходів щодо лікування потерпілого чи ігнорування обов'язкової вакцинації, недостатнім забезпеченням їжею або розбалансованого раціону потерпілого, тілесні ушкодження, характерні під час вчинення дій сексуального характеру відносно потерпілої особи проти її волі.

Предмети матеріального світу, які зберігають сліди злочину та/або можуть свідчити про неналежне виконання обов'язків з боку злочинця. Дана група матеріальних слідів є досить різноманітною та перебуває в залежності від обстановки злочину. Пропонуємо розглянути найтипівіші сліди, які зустрічаються під час розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України. Сліди, які свідчать про вчинення даного злочину в переважній більшості випадків знаходяться за місцем проживання потерпілого. Перш за все слід виділити сліди, які свідчать про створення небезпечних або шкідливих умов проживання потерпілого, а саме: сліди, що свідчать про безперешкодний доступ до джерел електричного струму або відкритого вогню; електроприлади (їх частини або залишки), які виготовлені кустарним способом, або мають пошкодження ізоляції, що в результаті призвели до пожежі в приміщенні або уражені струмом потерпілої особи; сліди, які свідчать про безперешкодний доступ до вікон, що призвели до випадіння з вікна будинку.

Крім цього, за місцем проживання потерпілої особи, працівниками правоохоронних органів можуть фіксуватись сліди, які свідчать про незадовільний санітарно-побутовий стан жилих приміщень. До таких слідів можна віднести бруд та захащеність в місці проживання і користування потерпілого; брудні речі, якими користувався потерпілий. Найчастіше до таких речей можна віднести брудний одяг, іграшки, столове приладдя, постільна білизна та інші предмети [4].

Досить часто за місцем проживання потерпілого зберігаються матеріальні сліди, які свідчать про неналежне ставлення до виховання та турботу з боку батьків або осіб, на яких покладено обов'язок по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. До такої категорії слідів ми пропонуємо віднести такі, що свідчать про зловживання алкогольними напоями з боку батьків, опікунів чи піклувальників (порожні пляшки з горілчаних виробів) або вживання ними наркотичних засобів або психотропних речовин (різного роду пристрої для вживання наркотичних або психотропних речовин). Проведенням аналізом вироків суду, за вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК України, встановлено, що у 8,33 % злочинець перебуває на обліку у лікаря психіатра, а також у 10,21% випадків підозрюваний (обвинувачений) раніше притягався до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Сліди злочину, притаманні злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, окрім місця проживання, можуть знаходитись і в інших місцях. До таких місць варто віднести: місця події, де стався нещасний випадок за участю потерпілого (одяг потерпілого на березі водойми, в разі утоплення потерпілого; сліди крові потерпілого або інших осіб на місці події), місця проживання родичів або знайомих сім'ї, де перебував потерпілий.

Як показав аналіз судово-слідчої практики та опитування респондентів, при вчиненні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, сліди містяться в документації посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів медичних та освітніх закладів та інших (документальних слідів).

Зважаючи на різноманітність документів, в яких відображаються факти та події про злісне невиконання

обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, та великий обсяг інформації, що необхідно обробити органами досудового слідства та суду, вважаємо доцільним приділити особливу увагу цій групі матеріальних слідів.

У ході дослідження документів можна встановити як факт їх матеріальної підробки, так і проаналізувати їх зміст з метою встановлення важливих обставин.

Наприклад, у змісті документів може відобразитися наявність злісності в діяннях винної особи. Обставинами, які вказують на злісний характер невиконання певних рішень, можуть, зокрема, бути його тривалість, системність, багаторазовість, а також неодноразові звернення представників влади, освітніх, медичних та інших закладів, органів опіки та піклування, громадян з приводу неналежного виконання зазначених вище обов'язків [5].

Враховуючи вимоги, які зумовлені об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст.166 КК України, та обов'язок, покладений законодавцем на правоохоронні органи та суд, який полягає окрім іншого в доведенні наявності факту злісності в діяннях суб'єкту злочину, слід відзначити, що без виявлення та дослідження слідів протиправної діяльності, які знаходять своє відображення в документах різних установ та організацій, фактично унеможливується досудове розслідування та притягнення винної особи до відповідальності.

Сліди, притаманні злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, здебільшого містяться у наступних документах:

1) документації органів опіки чи піклування, де можуть бути відображені відомості про знаходження особи на обліку у службі у справах дітей та сім'ї. В разі знаходження такої родини на обліку відповідної служби, в документації можуть міститись акти обстеження житла, які відображають обстановку, санітарний стан, житлово-побутові умови в яких знаходився потерпілий;

2) документації закладів освіти, де відображаються відомості про стан інтелектуального розвитку потерпілого, дослідження стану психіки штатним психологом;

3) документації закладів охорони здоров'я де міститься інформація про стан здоров'я потерпілого, загальний фізичний розвиток та психічний стан. Окрім цього в медичній документації знаходиться інформація про факти звернення стосовно здоров'я дитини, факти проходження планових медичних оглядів дитиною та їх результати, поставлені діагнози, рекомендації щодо лікування та інші відомості. Поміж інформації стосовно потерпілого, що містяться в медичній документації, в таких документах міститься інформація стосовно злочинця, а саме факти перебування на обліках у лікарів психіатра та нарколога, діагнози, психічний стан, також в документах медичних установ відображається факт перебування на обліку у жіночій консультації медичного закладу у зв'язку з вагітністю;

4) документації органів реєстрації актів цивільного стану, які відображають родинні зв'язки потерпілого, відомості про батька та мати потерпілого;

5) фінансовій документації органів державної влади або місцевого самоврядування, де зазначаються виплати матеріальної допомоги родині, що перебуває в складних життєвих ситуаціях та на підставі чого такі виплати було здійснено;

6) документації органів пробації, де відображаються відомості про притягнення до кримінальної відповідальності батьків (одного з батьків) в минулому;

7) документації органів Національної поліції та суду, стосовно даних про притягнення злочинця до відповідальності за адміністративні правопорушення, передбачені ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Переходячи до ідеальних слідів, які притаманні злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною, або особою, щодо якої встановлена опіка та піклування слід зазначити, що вони складають 74,8%.

Як показав аналіз судово-слідчої практики та опитування респондентів, такі сліди зберігаються в пам'яті досить широкого кола осіб, які можуть надати органу досудового слідства або суду необхідну інформацію про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою, щодо якої встановлена опіка та піклування.

Відтак, «ідеальні сліди» можуть відобразитися:

- в показаннях потерпілої особи, або представника потерпілого. Представником потерпілого може виступати як посадова особа служби у справах дітей так один з родичів потерпілого;

- в показаннях підозрюваного (обвинуваченого) або співучасника вчинення злочину;

- в показаннях свідків-посадових осіб.

Досліджуючи матеріали кримінальних проваджень та вироки суду, можна дійти висновку, що найчастіше свідками виступають: експерти (спеціалісти); лікарі (у яких на обліку перебував потерпілий, або лікарі, які здійснювали лікування потерпілого, давали консультації щодо лікування поза межами закладу охорони здоров'я, лікарі швидкої допомоги, які прибули за викликом); посадові особи органів національної поліції; посадові особи органів опіки та піклування чи органів місцевого самоврядування; працівників ДСНС, які прибували на виклик (за фактами повідомлень про пожежі, утоплення тощо); вчителі, вихователі дошкільних навчальних закладів.

Інформація може міститися й в показаннях інших свідків, наприклад, одного з подружжя або членів сім'ї, з якими постійно проживав або контактував потерпілий; осіб, з-поміж кола спілкування родини, де проживав потерпілий; «випадкові свідки» (особи, з якими не контактують члени родини потерпілого, але вони можуть мати відомості про вчинений злочин); особи, з-поміж сусідів, або осіб, що проживають неподалік від місця, де сталось кримінальне правопорушення; однокурсники, які навчаються в одному закладі з потерпілим.

Переходячи до розгляду віртуальних слідів, притаманних вчиненню злочину, передбаченого ст. 166 КК України, необхідно зауважити, що існує багато точок зору з приводу даного питання. Деякі науковці навіть називають «віртуальні сліди» «комп'ютерно-технічними», які являють собою результати перетворення комп'ютерної інформації, що причинно пов'язані з подією злочину [6, с. 305]. Проте, на нашу думку, такий підхід є не досить вдалим та не розкриває в повному обсязі суті питання, оскільки носіями досліджуваної нами категорії слідів виступають не лише комп'ютери, ноутбуки та інша комп'ютерна чи телекомунікаційна техніка, яка зберігає в собі масив інформації,

а також інші носії, такі як смартфони, фото/відеокамери, мобільні телефони та інші.

Погоджуючись з твердженням В.Д. Басай та С.В. Томіна, пропонуємо розглядати інформаційні сліди як результат впливу (знищення, модифікації, копіювання, блокування) на комп'ютерну інформацію шляхом доступу до неї, що виявляється у будь-яких змінах комп'ютерної інформації, пов'язаних з подією злочину [7].

В контексті досліджуваного нами питання варто зазначити, що віртуальні сліди злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, хоча і не в такому обсязі як ідеальні та матеріальні сліди, але знаходять своє відображення. Підтвердженням цього є проведений аналіз судово-слідчої практики, згідно якого основними джерелами віртуальних слідів є інформація (фотознімки, відеозаписи із зображеннями потерпілого), яка міститься на мобільних телефонах або смартфонах злочинця, потерпілого або свідків. Дане твердження знаходить своє відображення у судових рішеннях, як приклад можна навести фрагмент Вироку Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 10.06.2022 «...Коли приходив дільничний педіатр, їх не було вдома, і тому очно лікар дитину не оглядав. Вона (обвинувачена) спілкувалася телефоном із медичною сестрою, відправляла їй фотографії дитини...» [8].

Крім цього, до типових віртуальних слідів, притаманним злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування можна віднести: сліди листування за допомогою електронної пошти в мережі інтернет з лікарями або іншими третіми особами, які знаходяться в комп'ютерах або ноутбуках злочинця, потерпілого або свідка; сліди листування за допомогою різних месенджерів, використовуючи при цьому комп'ютерну техніку та/або смартфони; сліди, які зберігаються на цифрових записках камер відеоспостереження громадських місць, місць масового відпочинку, де може знаходитись інформація про подію кримінального правопорушення, або дії потерпілого, підозрюваного чи інших учасників ні місці події.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що слідова картина злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, охоплює матеріальні, ідеальні та віртуальні сліди. Слідова інформація, що міститься в документах, на тілі потерпілих, трупів, на предметах обстановки місця події, у пам'яті певних осіб, на комп'ютерних носіях тощо, дозволяє більш глибоко зрозуміти механізм вчинення злочину даної категорії, висунути версії щодо способу, обстановки та умов вчиненого злочину, особи злочинця, що допоможе внаслідок прийняти необхідні процесуальні рішення, ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій, призначити необхідні судові експертизи тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного суду станом на 01 січня 2021 р. / Туманов С.Г. Харків : Право, 2021. 976 с.
2. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.
3. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія. Київ : Факт, 2001. 311 с.
4. Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 12 липня 2022 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення 19.12.2022).
5. Дуров О.О., Хавринюк М.І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
6. Найдзон Я. Поняття та класифікація віртуальних слідів кіберзлочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 304-307.
7. Басай В.Д., Томін С.В. Дослідження віртуальних слідів – перспективний напрямок криміналістичного слідознавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 220–222.
8. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 10 червня 2022 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення 19.12.2022).